

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО
ПРАВА

**«ПРАВА ЛЮДИНИ В ПЕРІОД
ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ»**

Збірник матеріалів Міжнародної науково-
практичної конференції
(м. Одеса, 1 листопада 2024 року)

2024

УДК
341.231.14:355.271(062.552) П68

*Друкується за наказом ректора Національного університету
 «Одеська юридична академія» О. В. Тодошчака
 (наказ № 3177-44 від 08.10.2024 р.)*

Відповідальний редактор – президент Національного університету «Одеська юридична академія», академік НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України **Ківалов С.В.**
Заступник відповідального редактора – проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права, Заслужений юрист України **Аракелян М.Р.**

Укладачі:

Бехруз Хашматулла Набісвич – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Мануїлова Катерина Вікторівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Грушко Мальвіна Валеріївна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Гребенюк Дмитро Олегович – PhD, асистент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія».

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, які рекомендували матеріали до друку.

Адреса редколегії:

Національний університет «Одеська юридична академія», кафедра міжнародного та європейського права, м. Одеса, 65009, вул. Фонтанська дорога, 23. Тел. +38(048)719 8685

«Права людини в період збройних конфліктів»: Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 75-річчю прийняття Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 року та Міжнародному дню прав людини. 1 листопада 2024 р., м. Одеса: збірник матеріалів конференції. Одеса. 2024. 539 с.

© НУ «Одеська юридична академія», 2024

© Кафедра міжнародного та європейського права НУ «ОЮА»

<http://icsidfiles.worldbank.org/icsid/ICSIDBLOBS/OnlineAwards/C140/DC675.pdf>

Ключові слова: Міжнародний договір, форс-мажор, інвестиції, збройний конфлікт, арбітраж.

Науковий керівник: *к.ю.н., доцент Канєнберг-Сандул Оксана Костянтинівна*

Жакун Маргарита Юріївна
*аспірантка кафедри міжнародного та європейського
права Національного університету «Одеська
юридична академія»*

ПРАВО МАТИ ПРАВА? ДЕЯКІ РОЗДУМИ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ МІГРАНТІВ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

З найдавніших часів людство перебуває у русі. Люди переміщаються з різних причин: у пошуках нової роботи або кращого рівня життя; для возз'єднання із сім'єю або навчання; щоб уникнути конфліктів, переслідувань або широкомасштабних порушень прав людини; через несприятливі наслідки зміни клімату, стихійних лих або інших екологічних факторів, тощо [10].

Для України актуальність проблематики набуває особливо важливого значення у контексті репатріації та реєміграції українських громадян, які були примусово депортовані на територію рф або добровільно виїхали та перебувають за кордоном.

Закріпивши за собою глобальний характер, міграція об'єднує рух осіб як всередині країни

(внутрішня міграція) так і за її межі (зовнішня або міжнародна міграція). Слід звернути увагу, що визначення понять «міграція» та «мігрант» не знаходять своє закріплення у міжнародних нормативно-правових актах, а тому відсутній єдиний підхід до їх розуміння. Відповідно до словника міграції (з англ. Glossary on Migration), сформованого Міжнародною організацією з міграції (далі - МОМ), міграція - це переміщення людей подалі від свого місця постійного проживання, або через міжнародний кордон або в межах однієї країни [6, с. 137].

В свою чергу, мігрант - це людина, яка змінює своє постійне місце проживання в межах країни або перетинаючи міжнародний кордон, тимчасово або постійно, і з різних причин [6, с. 132].

В науковій доктрині існує безліч підходів до класифікації міграції, найбільш поширеними є наступні: за територіальною ознакою: внутрішня та зовнішня (еміграція, імміграція, репатріація, рееміграція); за сформованістю мотивації: добровільна, вимушена; за способом реалізації (організацією): організована, неорганізована; за тривалістю: постійна (чи незворотна), тимчасова (сезонна, маятникова); за формою: трудова, туристична, сімейна, рекреаційна, тощо; за мотивами: соціально-економічні, політичні, етнонаціональні, релігійні, сімейно-побутові, екологічні, тощо.

Що стосується класифікації мігрантів, то їх розподіл напряду залежить від форми та мотиву міграції. Загальноприйнятим є розподіл мігрантів на 5 основних категорій відповідно до мети їхньої імміграції: навчання, працевлаштування, об'єднання

або створення сім'ї, зміна постійного місця проживання, з гуманітарних міркувань (біженці, особи, що шукають притулку тощо) [5, с. 146]. Слід звернути увагу, що досі залишається дискусійним питання чи слід відносити біженців до категорії мігрантів. Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних націй (далі - ООН) у справах біженців розмежовує поняття мігрант та біженець, аргументуючи це тим, що на відміну від мігрантів, біженці не можуть в будь-який час повернутись додому без ризику для свого життя чи свобод, переміщення мігрантів, в свою чергу, вважається добровільним [15].

Серед міжнародних організацій з питань міграцій важливе місце займає - Міжнародна організація з міграції Організації Об'єднаних націй (далі - ООН), заснована у 1951, діяльність якої спрямована на розв'язання численних міграційних проблем у сучасному світі. Саме щорічні звіти та збір статистичних даних МОМ дають можливість аналізувати тенденції світових міграційних процесів. Тим не менш, міграційна статистика вказує лише на приблизні дані, адже сама по собі міграція є дуже мінливим явищем, яке супроводжується зростанням нелегальної міграції.

До спеціальних міжнародних інституцій, які займаються питаннями міграції можемо віднести також: Міжнародну організацію з праці, Європейську раду з питань біженців та вигнанців, Європейське агентство з прикордонної та берегової охорони, Міжнародний комітет Червоного Хреста, Глобальний форум з питань міграції та розвитку, тощо.

Аналіз світового звіту про міграцію 2024

(World Migration Report 2024) сформованого МОМ, вказує на:

1. тенденцію до збільшення кількості міжнародних мігрантів: на 131 млн. осіб більше ніж станом на 2000 рік;
2. найбільш поширеною формою міграції є трудова міграція: 169 млн. трудових мігрантів;
3. країна з найбільшою кількістю міжнародних мігрантів - Об'єднані Арабські Емірати;
4. найбільш привабливі регіони для мігрантів: Європа (86,7 млн. осіб), Азія (85,6 млн. осіб) та Північна Америка (58,7 млн. осіб).
5. значне збільшення кількості біженців (на 21,4 млн. осіб більше ніж станом на 2000 рік) та внутрішньо переміщених осіб (на 50,4 млн. осіб більше ніж станом на 2000 рік) спричинене збройними конфліктами та війнами [13].

Із збільшенням чисельності мігрантів у країнах Європейського Союзу (далі - ЄС) зростає проблема захисту їхніх прав та інтересів. Цікавим є припущення німецько-американської політичної теоретикіні Ханни Арендт, що права людини часто напряму залежать від феномену громадянства, аргументуючи, що до закріплення прав людини у міжнародно-правових актах, права людей безпосередньо гарантувались громадянам певної держави [11, с. 290-302]. Тобто, люди можуть мати права, гарантовані українським законодавством чи, наприклад, іспанським, але ситуація дещо ускладнюється, коли індивід не має правового зв'язку із певною державою, або перебуває за її межами [12, с. 131-132].

Справді, особлива вразливість мігрантів

зумовлена їхнім міграційним статусом: перетнувши міжнародні кордони, вони опиняються в країні, громадянами якої не є, і, як правило, можуть жити та працювати там лише за наявності офіційного дозволу від державних органів. Вони залишаються «чужими» в приймаючому суспільстві, а відсутність знань місцевої мови, законів чи соціальних норм суттєво знижує їх спроможність захищати власні права. Через це вони можуть наражатися на дискримінацію в роботі та побуті, стикатися з проявами расизму та ксенофобії і навіть ставати жертвами злочинів на основі упередженого ставлення [2, с. 76].

Найчастіше мігранти стикаються з порушеннями трудових прав, прав на безпеку та свободу, прав на доступ до послуг, прав на воз'єднання сім'ї, порушення політичних прав, порушення прав жінок мігрантів. Підтвердженням наявності порушень прав мігрантів є значна практика Європейського суду з прав людини (далі - ЄСПЛ) у сфері міграції.

У 1950 році Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод у статті 1 зобов'язала сторін гарантувати кожному, хто перебуває під їх юрисдикцією, права і свободи, визначені в розділом I Конвенції [1].

Україна є членом Ради Європи, та є стороною Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Також вона визнає юрисдикцію ЄСПЛ та наявні прецеденти на підставі Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [4, с. 3].

На практиці, поняття юрисдикції не завжди збігається з поняттям території, і йдеться про гарантії

для всіх осіб, які знаходяться під контролем держави. В справах Луїзіду проти Туреччини та Кіпр проти Туреччини ЄСПЛ роз'яснив, що поняття юрисдикція не обмежується національною територією країн-учасниць Конвенції. Відповідно, відповідальність держав-учасниць Конвенції може наставати в результаті дій або бездіяльності їхньої влади, наслідки яких виходять за межі їхньої власної території [7], [8].

В справі Н.Д. та Н.Т. проти Іспанії, Суд підсумував, що особлива природа контексту міграції не може бути виправданням для існування зон поза правом, де особи не захищені правовою системою, здатною надати ним можливість користатися правами та гарантіями, захищеними Конвенцією [9]. Таким чином, ніхто не може заперечувати чи перешкоджати особам вибирати з якою державою пов'язати своє майбутнє, але приїзд до іноземної країни зобов'язує дотримуватись її законодавства та поважати сформовані у суспільстві цінності [3].

Беззаперечним є той факт, що збройні конфлікти та війни сьогодення залишають свій відбиток на міграційній статистиці, адже станом на сьогодні у світі 43,4 млн біженців, та приблизно 40% з них діти [15]. Близько 7,5 млн українців перебуває за кордоном, серед них 4,2 мільйони - ті, хто станом на серпень 2024 року отримали тимчасовий захист у країнах ЄС. Вперше у своїй історії ЄС ввів у дію Директиву про тимчасовий захист, яка забезпечує негайний захист і доступ до прав у ЄС, зокрема до права на проживання, доступ до ринку праці, житла, соціальної допомоги, медичної та іншої допомоги. Вона також допомагає запобігти надмірному тиску

на національні системи надання притулку і дозволяє країнам-членам впорядковано й ефективно контролювати прибуття [14].

Отже, дослідження стану міжнародних міграційних процесів залишається важливим напрямком, особливо, з урахуванням збільшення кількості мігрантів внаслідок збройних конфліктів та інших криз. Практика міжнародних судових установ вказує на необхідність держави забезпечувати захист для всіх осіб на своїй території чи під своєю юрисдикцією, незалежно від наявності громадянства. Для досягнення цієї мети необхідно продовжувати розвиток правових механізмів, здатних гарантувати належний захист прав мігрантів у всьому світі.

Слід також зазначити, що ряд питань у сфері міграції, все ще викликає дискусії серед науковців та потребує подальшого дослідження. Зокрема, як вже зазначалось, це стосується теоретичного дослідження понятійних категорій «біженець» і «мігрант» та їх співвідношення. Значної уваги також потребує необхідність пошуку ефективних механізмів для повернення громадян, які виїхали з держави через збройний конфлікт чи інші кризи, після їх закінчення. Окрім цього, все більшої актуальності набуває дослідження проблематики підтримки державою своїх громадян за кордоном, в тому числі, у контексті надання дипломатичних та консульських послуг.

Джерела:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950р. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 28.11.2024)

2. Лісовська М. Захист прав трудових мігрантів: європейський досвід *Регіональна наук.-практ. конф.*, Київ, 2017. С. 73–77.
3. Пак Н.А. Міграційна політика ЄС: проблеми і перспектив, *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. 2017. Вип. 6. С. 54–57.
4. Плотніков О.В. *Практика Європейського суду з прав людини щодо біженців та шукачів притулку: практичний посібник*. «Десяте квітня», 2022. 74 с.
5. Сопільник Р. Л., Ковалів М. В., Єсімов С. С. та ін. *Міграційне право України*. Львів: СПОЛОМ, 2023. 260 с.
6. A. Sironi, C. Bauloz, M. Emmanuel (eds.). Glossary on Migration. International Migration Law, No. 34. International Organization for Migration (IOM), Geneva, 2019. 248 p.
7. Case of Cyprus v. Turkey. European Court of Human Rights. Strasbourg, 2014. URL: <http://surl.li/dnkspk> (date of access: 28.10.2024)
8. Case of Loizidou v. Turkey (preliminary objections). European Court of Human Rights. Strasbourg, 1995. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-57920> (date of access: 28.10.2024)
9. Case of N.D. and N.T. v. Spain. European Court of Human Rights. Strasbourg, 2020. URL: <http://surl.li/smnddc> (date of access: 28.10.2024)
10. Global Issues International migration. United Nations official website. URL: <https://www.un.org/en/global-issues/migration> (date of access: 28.10.2024)
11. H. Arendt, *The Origins of Totalitarianism*. San Diego: Harvest, 1979. pp. 290-302.

12. Klabbers, J. *International law. Fourth edition.* Cambridge University Press, 2024. pp. 373.
13. McAuliffe, M., Oucho, L.A. (eds.). *World Migration Report.* International Organization for Migration (IOM), Geneva, 2024. URL: <http://surl.li/fvfapu> (date of access: 28.10.2024)
14. Temporary Protection Directive. European Commission official website. URL: <http://surl.li/vqktxw> (date of access: 28.10.2024)
15. Who is a 'refugee'? Office of the High Commissioner for Refugees official website. URL: <http://surl.li/onjbme> (date of access: 28.10.2024)

Ключові слова: міжнародна міграція, мігрант, біженець, міжнародна трудова міграція, вимушена міграція, захист прав мігрантів, захист прав біженців, українські біженці, статистика міграції, воєнна дипломатія, збройний конфлікт, судова практика у сфері міграції.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Мануїлова Катерина Вікторівна.

Науковий радник: кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Канєнберг-Сандул Оксана Костянтинівна.

ЗМІСТ

Вступне слово від КІВАЛОВА С.В.	3
--	---

Секція № 1

Теоретичні та практичні аспекти захисту прав людини

АРАКЕЛЯН М.Р.

Захист прав людини під час збройних конфліктів та сучасні технології: виклики та шляхи вирішення	5
--	---

БЕХРУЗ Х.Н.

Міжнародно-правове регулювання права на свободу зібрань з використанням новітніх технологій: постановка проблеми	10
--	----

СТОЙКО О.М.

Вплив воєн на еволюцію соціальних прав людини	17
---	----

ЗАЯРНИЙ О.А.

Деякі особливості забезпечення конфіденційності персональних даних, які обробляються в реєстрі збитків, завданих агресією російської федерації проти України	23
--	----

ГУЛЄВСЬКА Г.Ю., ВОСТРИКОВ Т.Є.

Правовий захист від порушень прав людини, пов'язаних з бізнесом: характеристика основних засобів	30
--	----

ПОЛІТОВА А.С.

Гендерна ідентичність як складова гендерно зумовленого насильства: дискусійні питання	45
---	----

КУЗЬМІН Е.Е.

Деякі ремарки щодо «права на покарання» у міжнародному кримінальному праві	50
--	----

ФЕДОРОВА Т.С., ВОТЧАЛ О.В.

Моністична теорія співвідношення міжнародного та національного права та її вплив	55
--	----

ФЕДОРОВА Т.С., СЛОБОДЯН У.С.

Право на самовизначення і територіальну цілісність: протиріччя і виклики в міжнародному праві	59
---	----

ГАЛАТ В.І.

Істотне порушення міжнародних договорів та примус до виконання контракту в умовах збройних конфліктів: Приклад кейсу aарl проти Шрі-Ланки	64
---	----

ЖАКУН М.Ю.

Право мати права? Деякі роздуми щодо захисту прав мігрантів під час збройних конфліктів	69
---	----

ОСТРОВЕРХИЙ О.О.

Індивідуальна відповідальність за злочин агресії у міжнародному праві	78
---	----